

Gespreksnotitie rondetafelgesprek Toegang tot het recht, 4 juni 2026

Lilian Marijnissen - kwartiermaker landelijk dekkend netwerk sociaaljuridische hulp

Als mensen hun recht niet kunnen halen, blijft onrecht bestaan

Postcoderecht

We noemen ons land een rechtstaat. Maar voor wie? Hoe goed je in staat bent om je recht te kunnen halen, zou in een rechtstaat niet af mogen hangen van je postcode of je portemonnee. Als je niet het geld hebt om een adviseur of eventueel advocaat in te huren, ben je aangewezen op ‘eerstelijns’ voorzieningen zoals sociaal raadslieden, het Juridisch Loket of een rechtswinkel. De aanwezigheid hiervan is echter sterk afhankelijk van waar je woont. De bereikbaarheid, kwaliteit en toegankelijkheid wisselt ook sterk. In de praktijk leidt het tot rechtsongelijkheid, omdat mensen zonder dikke portemonnee overgeleverd zijn aan de willekeur waarop de hulp voor hen bereikbaar en ingericht is.

Bestaanszekerheid

‘De rechtstaat’ klinkt misschien theoretisch, maar gaat in dit geval voor mensen over hun bestaanszekerheid: je inkomen, je woning, je gezondheid. Wie helpt je in de wirwar aan regelingen en toeslagen? Bij wie kun je terecht als je vastloopt met je energiemaatschappij, zorgverzekering of incassobureau? Wat als je baas je wil ontslaan of je huisbaas je huur zomaar verhoogt en je dat niet kunt betalen? Sociaaljuridische hulp is een noodzakelijke basisvoorziening om een rechtstaat voor iedereen te kunnen zijn.

Lokettenjungle

Het dagelijks leven is voor veel mensen te complex en duur gemaakt. Een privatisering van zorg en energie, een stelsel van ingewikkelde toeslagen en regelingen om tot een sociaal minimum te komen, doorgeslagen digitalisering en het terugtrekken van de overheid, bedrijven en voorzieningen uit de dagelijkse leefomgeving van mensen maakt dat mensen in steeds vaker in de problemen komen. En waar kun je dan terecht voor hulp? Voor veel mensen is het een onmogelijke zoektocht om het juiste loket te vinden. Als de hulp er al is, is deze versnipperd, heet het overal anders, word je te vaak doorverwezen naar weer een ander loket of hulpverlener of is de hulp slecht bereikbaar.

Drempels

Tijdens ons bezoeken door het hele land horen we veel angst en wantrouwen van mensen richting overheid en formele instituties. Dit is een enorme drempel om hulp te vragen. Daarnaast hebben veel mensen gewoon ‘gedoe met de huisbaas’, ‘een probleem met de energierekening’ of een ‘oneerlijke afwijzing van een aanvraag’. Het is een stap, en kan daarmee een drempel zijn, dat mensen dit zelf moeten vertalen naar de constatering dat ze ‘een sociaaljuridisch probleem’ hebben en dan óók nog moeten weten dat je hier hulp bij kunt krijgen en waar je deze hulp dan kunt vinden. Het grote tekort aan sociaal advocaten, zeker in bepaalde delen van het land, maakt dat er ook extra drempels zijn wanneer de inzet van een advocaat nodig is.

Voorkom persoonlijk leed én maatschappelijke kosten

Goede en tijdige sociaaljuridische hulp voorkomt dat problemen groter worden en nieuwe problemen ontstaan. Het voorkomt persoonlijk leed van mensen en oplopende maatschappelijke kosten door bijvoorbeeld het voorkomen van schulden, de inzet van zorg en andere hulpverleners. Het maakt sociaaljuridische hulp niet alleen een goede preventie tegen onrecht, maar ook een besparing voor de samenleving.

Oplossingsrichtingen

Medio juni verschijnt onze tussenrapportage. Hierin staan onze bevindingen tot nu toe en eerste oplossingsrichtingen. Begin 2027 vertalen we deze oplossingsrichtingen in een concrete aanpak met verbetervoorstellen in het eindrapport.

Voorname bevindingen tot nu toe:

1. Het voorkómen van sociaaljuridische en financiële problemen blijft het belangrijkste. Er is een wereld te winnen om te komen tot een rechtvaardige overheid en samenleving door het vereenvoudigen van regelingen, toeslagen en wetten. Door een toereikend sociaal minimum en het toekennen van zaken waar mensen recht op hebben in plaats van een complex en risicovol aanvraagstelsel. Door een beleid dat voorziet in meer ruimte voor de menselijke maat en een menselijk contact en dat uitgaat van vertrouwen in plaats van wantrouwen. Er liggen nog veel aanbevelingen van de staatscommissie rechtsstaat, de parlementaire enquêtecommissie fraudebeleid en dienstverlening en de commissie sociaal minimum die niet of onvoldoende zijn opgevolgd.
2. Hulp moet in ieder geval op goed vindbare en duidelijke plekken in buurten aanwezig zijn. Het liefst op voor mensen bekende plekken, waar ze toch al komen. Denk aan buurt- en wijkcentra waar bijvoorbeeld ook andere activiteiten en/of organisaties zitten en voor mensen vertrouwde gezichten rondlopen. Om een eind te maken aan de lokettenjungle helpt het als meerdere vormen van hulp onder één dak te vinden zijn. Er is meer regie nodig om de huidige bestaande organisaties samen te laten werken. In een substantieel deel van de buurten, waar het vertrouwen in overheid en formele instituties laag is, is het absoluut noodzakelijk om pro actief naar de mensen toe te gaan, in plaats van af te wachten tot mensen zelf ergens naartoe stappen voor hulp. Je kunt anders een 'landelijk dekkend netwerk' aan hulp hebben, maar als mensen door allerlei begrijpelijke drempels deze hulp niet vinden, blijft het een papieren werkelijkheid en blijft onrecht bestaan.
3. Stop met de doorverwijsindustrie en zet maximaal in op het uitgangspunt dat mensen met problemen recht hebben op één gezicht en aanspreekpunt. Doorverwijzen zou een uitzondering moeten zijn, terwijl het nu schering en inslag is. Geef hulpverleners de duidelijke opdracht en daarvoor ook de tijd, mogelijkheden en handelingsvrijheid om mensen écht te helpen door hun problemen op te lossen. In plaats van een gedeelte van het probleem voor mensen op te lossen of alleen te adviseren en voor andere vragen door te verwijzen naar andere organisaties en/of hulpverleners, waar mensen weer opnieuw hun verhaal moeten doen, wat mensen (en uiteindelijk ook de samenleving) nog meer tijd en geld kost en wat weer een extra drempel is.

Voorwaarde voor deze aanbevelingen is dat er structurele en voldoende financiering is, gericht op beschikbaarheid, bereikbaarheid en kwaliteit van sociaaljuridische en financiële hulp.

Concrete oproep: 'POK-middelen'

Urgent is de onzekerheid rondom de 'POK-middelen'. Deze middelen, voortgekomen uit de Parlementaire Ondervragingscommissie naar het Kinderopvangtoeslagschandaal, zijn vanuit het Rijk verstrekt aan gemeenten voor rechtvaardige dienstverlening en goede rechtsbescherming. Het gaat om in totaal 150 miljoen euro waarvan was aangegeven dat dit structureel zou zijn; hiervan is 25 miljoen specifiek bedoeld om de rechtsbescherming te versterken 'door extra capaciteit voor sociale raadslieden in de gemeente en versterking van de gemeentelijke ombudsfunctie'. Echter, de middelen lopen eind volgend jaar af en gemeenten stellen onzeker te zijn over de continuering van deze middelen. Op verschillende plekken in het land hebben we al gehoord dat dit leidt tot het afschalen of zelfs het verdwijnen van sociaal raadsliedenwerk. Dit zou een enorme stap achteruit zijn in het vormen van een landelijk dekkend netwerk sociaaljuridische hulp. Onze dringende oproep is dus om met spoed aan gemeenten duidelijk te maken dat deze POK-middelen voortgezet worden en om deze middelen te oormerken uitsluitend voor lokale rechtsbescherming.